

JONGSKOLLEN BARNEHAGE

ÅRSPLAN

2026-2027

Innhold

Årsplan	3
Presentasjon av barnehagen	3
Foreldresamarbeid	4
Vurdering av barnehagens pedagogiske praksis	5
Kvalitets- og kompetansesamarbeid	5
Tett på	6
Barnets plan	6
Nevroutviklingsforstyrrelser	7
Kompetanseplan	7
Tverrfaglig samarbeid	7
Satsingsområde: språk og leseglede	8
Barnehagens verdigrunnlag	9
Barn og barndom	9
Demokrati	10
Mangfold	10
Likestilling og likeverd	11
Bærekraftig utvikling	12
Livsmestring og helse	12
Vurdering av arbeidet med verdigrunnlaget	13
Barnehagens formål og innhold	13
Omsorg	14
Lek	15
Danning	15
Læring	16
Barnas medvirkning	17
Kommunikasjon og språk	18
Vennskap og fellesskap	19
Vurdering av barnehagens formål og innhold	19
Overganger	20
Planlegging, vurdering og dokumentasjon	24
Barnehagens fagområder/progresjonsplan	27
Kommunikasjon, språk og tekst	27
Kropp, bevegelse og helse	29
Kunst, kultur og kreativitet	30
Natur, miljø og teknologi	31
Antall, rom og form	33
Etikk, religion og filosofi	34
Nærmiljø og samfunn	36

Årsplan

Jongskollen barnehages årsplan synliggjør hvordan barnehagen omsetter barnehageloven, rammeplanen og kommunale føringer til pedagogisk praksis. Planen gjelder for barnehageåret 2026-2027 og skal gi en felles retning for hele personalet.

Årsplanen har fire hovedformål:

- Være et arbeidsredskap for personalet og et grunnlag for halvårs- og månedsplanlegging
- Dokumentere barnehagens pedagogiske valg, mål og begrunnelser
- Gi foreldre, eier og samarbeidspartnere tydelig informasjon om tilbudet
- Danne grunnlag for refleksjon, vurdering og videreutvikling av praksis

Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Barnehagen er en pedagogisk virksomhet med et tydelig samfunnsmandat. Barnehagen skal samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnets behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnets best skal være et grunnleggende hensyn i valg som berører enkeltbarn og barnegruppe.

Presentasjon av barnehagen

Jongskollen barnehage er en kommunal barnehage med sju avdelinger. Vi har tre småbarnsavdelinger for barn under tre år og fire storbarnsavdelinger for barn over tre år.

Barnehagen har plass til totalt 106 barn. Antall barn på den enkelte avdelingen tilpasses det årlige opptaket og fordelingen mellom små og store barn, i tråd med kommunens vedtekter.

Bemanningen følger gjeldende nasjonale krav og kommunale retningslinjer.

Grunnbemanningen består av ti pedagogiske ledere og 14 fagarbeidere og assistenter, fordelt på de sju avdelingene.

Vi har et tett samarbeid på tvers av avdelingene. Dette bidrar til at barna blir kjent med flere barn og voksne, opplever tilhørighet til hele barnehagen og får tryggere overganger mellom avdelingene.

Barnehagen ligger på Jong, med Jong skole, Sandvika og flere flotte naturområder i nærheten. Skogen og nærmiljøet brukes aktivt som arenaer for lek, utforskning, læring og felles opplevelser.

Vi benytter også flere av tilbudene i Sandvika og nærområdet, blant annet biblioteket, BI-parken, Kalvøya, Kadettangen, Bærum Kulturhus og Sandvika Teater. Nærmiljøet gir barna varierte erfaringer med natur, kultur og lokalsamfunn.

Foreldresamarbeid

Barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene og ivareta foreldrenes rett til medvirkning. Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling. Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål.

Foreldresamarbeidet foregår både gjennom den daglige kontakten ved levering og henting og gjennom BærumBarn, telefonsamtaler og annen dialog ved behov. Den daglige kontakten er viktig for å utveksle informasjon om barnets trivsel, opplevelser og behov. Samarbeidet ivaretas også gjennom oppstarts- og foreldresamtaler, foreldremøter, månedsplaner, foreldreundersøkelser og ulike arrangementer.

Foreldrenes kunnskap om eget barn er et viktig grunnlag for barnehagens pedagogiske arbeid. Personalet skal møte foreldrene med åpenhet og respekt og legge til rette for at deres erfaringer, synspunkter og innspill får betydning for vurderingen og videreutviklingen av barnehagens tilbud.

For å skape en felles forståelse av barnehagens ansvar og pedagogiske arbeid er det viktig at foreldrene kjenner til sentrale planer og styringsdokumenter. Arbeidet i Jongskollen barnehage bygger blant annet på:

1. [standard-for-sprakarbeid-i-barumsbarnehagen.pdf](#)
2. [Handlingsplan for et godt psykososialt barnehagemiljø](#)
3. [Rammeplan for barnehagen | udir.no](#)

Foreldreråd, FAU og samarbeidsutvalg (SU)

Foreldrerådet består av alle foreldrene i barnehagen og skal fremme deres felles interesser og bidra til et godt samarbeid mellom hjemmet og barnehagen. Foreldrenes arbeidsutvalg (FAU) består av valgte representanter og kan ta opp saker som er viktige for foreldrene, samt bidra til sosiale arrangementer i samarbeid med barnehagen.

Samarbeidsutvalget (SU) består av representanter for foreldrene og personalet, slik at begge gruppene er likt representert. Barnehageeier kan delta etter gjeldende bestemmelser, og styrer

deltar som sekretær og referent. SU skal være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Utvalget skal få saker som har betydning for barnehagens innhold og virksomhet, og skal fastsette barnehagens årsplan.

Foreldresamarbeidet bygger på barnehageloven, Rammeplan for barnehagen og gjeldende kommunale planer og rutiner. Aktuelle dokumenter gjøres tilgjengelige for foreldrene gjennom barnehagens ordinære informasjonskanaler.

Vurdering av barnehagens pedagogiske praksis

I henhold til Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) skal det pedagogiske arbeidet vurderes jevnlig. Formålet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen, og at barnehagens praksis utvikles til det beste for barna.

Vurderingsarbeidet i Jongskollen barnehage foregår blant annet på avdelingsmøter, ledermøter, personalmøter og planleggingsdager. Arbeidet bygger på felles refleksjon over faglige og etiske problemstillinger og skal bidra til at hele personalgruppen får delta i utviklingen av barnehagens praksis.

Vurderingen tar utgangspunkt i barnehagens planer og mål, personalets observasjoner og refleksjoner, barnas interesser og uttrykk og tilbakemeldinger fra foreldrene. Barnas perspektiver kommer til uttrykk gjennom blant annet lek, kroppsspråk, samtaler, initiativ og reaksjoner i hverdagen. Foreldrenes erfaringer og synspunkter innhentes gjennom den daglige dialogen, foreldresamtaler, foreldremøter og foreldreundersøkelser.

Observasjoner, praksisfortellinger, møtereferater, bilder, tekst og annen pedagogisk dokumentasjon brukes som grunnlag for refleksjon. Dokumentasjonen får verdi i vurderingsarbeidet når personalet undersøker hva den forteller om barnas erfaringer, deltakelse og trivsel, og bruker denne kunnskapen til å videreutvikle praksisen.

I refleksjonsarbeidet tar vi utgangspunkt i spørsmålene:

Hva skjedde, og hva uttrykte barna?

Hva kan dette fortelle oss om barnas erfaringer og vår egen praksis?

Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?

Kvalitets- og kompetansearbeid

Barnehagens kvalitets- og kompetansearbeid omfatter *Tett på* og *CLASS, Barnets plan* og økt kompetanse om nevrutviklingsforstyrrelser og inkluderende praksis. Arbeidet skal styrke personalets evne til å oppdage barns behov tidlig, tilrettelegge det pedagogiske miljøet og sikre at alle barn får gode muligheter til trivsel, utvikling og deltakelse.

Tett på

Barnehagen arbeider med *Tett på – kvalitet i Bærumsbarnehagen*. I Tett på brukes CLASS (*Classroom Assessment Scoring System*) som verktøy for å vurdere og videreutvikle kvaliteten i samspillet mellom barna og personalet. Arbeidet retter særlig oppmerksomhet mot emosjonell støtte, organisering og støtte til barnas læring og utvikling.

Observasjonene brukes ikke til å vurdere enkeltbarn, men til å utvikle personalets praksis og miljøet rundt barna. Avdelingene observeres og får tilbakemeldinger og veiledning som brukes som grunnlag for refleksjon og konkrete utviklingsmål.

Vi vil fortsette å bruke felles planleggingsdager og personalmøter til faglig refleksjon og kompetanseutvikling. Dette skal bidra til å skape og opprettholde en felles forståelse av god kvalitet og sikre at hele personalgruppen arbeider i samme retning.

Barnets plan

Barnets plan er et arbeidsverktøy som konkret beskriver hvordan personalet skal støtte barnet med utgangspunkt i barnets behov og toleransevindu. Som grunnlag for planen gjennomføres det en faktoranalyse for å få økt forståelse av hva som påvirker barnets trivsel, regulering og deltakelse.

Planen beskriver proaktive strategier knyttet til organisering, emosjonell støtte og støtte til læring og utvikling. Den synliggjør også mulige triggere og hvilke reaktive strategier personalet skal bruke når barnet blir stresset, urolig eller beveger seg utenfor toleransevinduet sitt.

Barnets plan skal være dynamisk og justeres når barnets behov eller situasjon endrer seg. Planen skal bidra til en felles forståelse og en forutsigbar og samordnet praksis rundt barnet.

Nevroutviklingsforstyrrelser

Kompetansepakkene om nevroutviklingsforstyrrelser er en del av arbeidet med tidlig innsats, inkludering og et styrket spesialpedagogisk tilbud i barnehagen. Arbeidet inngår i kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis og ses i sammenheng med *Tett på*.

Målet er å gi personalet økt kompetanse og praktiske verktøy for å forstå og møte barns ulike behov. Kunnskapen skal brukes til refleksjon, faglig utvikling og videreutvikling av en inkluderende praksis der alle barn får gode utviklings- og læringsmuligheter i fellesskapet.

Kompetanseplan

Gjennom ulike kompetansetiltak kan de ansatte styrke sin kompetanse og pedagogiske praksis i tråd med rammeplanen.

Som pedagogisk samfunnsinstitusjon skal barnehagen være i kontinuerlig endring og utvikling. Barnehagen skal være en lærende organisasjon slik at den er rustet til å møte nye krav og utfordringer. Kvalitetsutvikling i barnehagen innebærer en stadig utvikling av personalets kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Plan for kompetanseutvikling for ansatte 2026-2027

2026 - 2027
• CLASS – Tett på • BTI- modellen • Ressursteam • Kompetanseheving i nevroutviklingsforstyrrelser • Kompetanseutvikling i lederrollen for pedagogene i samarbeid med USN • Stine Sofie stiftelse sin barnehagepakke • Barnets plan- barnehagemyndighetens kursrekke • Leseglede • Førstehjelpskurs for alle ansatte.

Tverrfaglig samarbeid

Jongskollen barnehage samarbeider med aktuelle tjenester for å bidra til at barn og familier får tidlig, helhetlig og koordinert støtte. Samarbeidspartnerne kan blant annet være pedagogisk-

psykologisk tjeneste (PPT), helsestasjonen, helsetjenester for barn og unge, barneverntjenesten, skolen og andre faginstanser.

Barnehagen bruker BTI-modellen (*Bedre tverrfaglig innsats*) som struktur for tidlig innsats, foreldreinvolvering og samarbeid mellom tjenester. Når flere tjenester er involvert, kan *Barnets plan* brukes for å skape oversikt over mål, tiltak, ansvar og videre oppfølging.

Gjennom ressursteam og trekantsamarbeidsmøter kan personalet få råd og veiledning fra blant annet PPT-rådgivere og spesialpedagoger. Målet er å styrke barnehagens tilrettelegging og gi barnet nødvendig støtte så tidlig som mulig.

Foreldrene skal involveres og få mulighet til å dele sin kunnskap, sine erfaringer og sine vurderinger. Barnets synspunkter skal, ut fra alder, modenhet og kommunikasjonsform, lyttes til og tillegges betydning.

Samarbeidet skal ha barnets beste som utgangspunkt og gjennomføres i tråd med gjeldende regler om taushetsplikt, samtykke, personvern og opplysningsplikt. Informasjon deles som hovedregel etter samtykke fra foreldrene, med unntak av situasjoner der barnehagen har en lovpålagt plikt til å gi opplysninger.

Satsingsområde: språk og leseglede

Språk og leseglede er barnehagens pedagogiske satsingsområde i barnehageåret 2026–2027. Satsingen ses i sammenheng med kvalitetsarbeidet i *Tett på*, særlig CLASS-dimensjonen språkstøtte.

Språk er grunnleggende for barns mulighet til å uttrykke behov, tanker og følelser, delta i lek og oppleve tilhørighet i fellesskapet. Et inkluderende språkmiljø skal gi alle barn mulighet til å kommunisere, bli forstått og bidra ut fra sine egne forutsetninger og uttrykksformer.

Lesing skal være en integrert del av barnehagens pedagogiske virksomhet og et tilbud til alle barn. Barna skal møte et variert utvalg av bøker og fortellinger som gir opplevelser, vekker nysgjerrighet og skaper felles referanser for lek og samtaler. De skal også møte bøker uten tekst som inviterer dem til å tolke bilder og skape egne historier.

Mål for barna

Barna skal få:

- Oppleve glede, nysgjerrighet og fellesskap i møte med bøker og fortellinger
- Uttrykke tanker, følelser og egne historier gjennom tale, tegn, bilder, kroppsspråk og andre uttrykksformer
- Møte bøker og fortellinger som gir både gjenkjennelse og nye perspektiver

- Erfare at bøker og fortellinger kan inspirere til samtaler, undring, lek og skapende aktiviteter

Mål for personalet

Personalet skal:

- Skape et inkluderende språkmiljø der alle barn får mulighet til å delta og uttrykke seg
- Bruke høytlesing, dialog, bilder, konkrete, tegn og ASK ut fra barnas behov
- Stille åpne spørsmål, gi barna tid til å svare og følge opp barnas initiativ
- Gjøre bøker tilgjengelige og la fortellingene leve videre i lek, drama, musikk og skapende aktiviteter
- Reflektere over egen språkstøtte og vurdere hvem som deltar, og hvem som trenger en annen inngang

Arbeidet vurderes gjennom observasjon av barnas engasjement, deltakelse og initiativ og gjennom personalets refleksjon over egen rolle, samspill og tilrettelegging.

Barnehagens verdigrunnlag

Barn og barndom

Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv.

Barndommen har en egenverdi. I Jongskollen barnehage skal barna få oppleve en hverdag preget av trygghet, lek, vennskap, glede og undring. De små øyeblikkene har stor betydning: å bli møtt med et varmt blikk, få trøst når noe er vanskelig, le sammen med andre eller få tid til å fordype seg i lek. Slike erfaringer bidrar til at barna utvikler trygghet, tilhørighet og tro på seg selv.

Personalet skal møte hvert barn med respekt og anerkjennelse og ta utgangspunkt i barnets behov, interesser, erfaringer og utviklingsmessige forutsetninger. Vi skal ivareta lekens egenverdi og støtte alle barn i å etablere relasjoner og delta i fellesskapet.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Er tilgjengelige, omsorgsfulle og deltakende i barnas hverdag

- Gir tid og rom for lek, vennskap, utforskning og undring
- Følger barnas interesser og initiativ i det pedagogiske arbeidet
- Støtter barna i samspill, følelsesuttrykk og konfliktløsning
- Tilpasser støtte og forventninger til det enkelte barnets behov og forutsetninger

Demokrati

Gjennom å delta i barnehagens fellesskap skal barna få mulighet til å utvikle forståelse for samfunnet og den verden de er en del av. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta. Alle barn skal kunne få oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke til barnehagens innhold, uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter.

Barnehagen skal være et inkluderende fellesskap der alle barn får uttrykke seg, bli hørt og erfare at deres bidrag har betydning. Barnas medvirkning skal ivaretas uavhengig av alder, språk og kommunikasjonsform.

Demokratisk deltakelse skal tilpasses barnas ulike forutsetninger, erfaringer og trygghet. Personalet skal være oppmerksom på både verbale og nonverbale uttrykk og bruke barnas interesser, initiativ og synspunkter i planleggingen og vurderingen av det pedagogiske arbeidet. Barn som trenger tid til å observere før de deltar, skal få mulighet til dette.

Medvirkning innebærer ikke at barna alltid bestemmer, men at de blir tatt på alvor og får erfare at egne ønsker må ses i sammenheng med andres behov og fellesskapets rammer.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Gir barna valgmuligheter og innflytelse i hverdagen
- Bruker samtaler, observasjoner og barnas initiativ i planleggingen
- Tilrettelegger for deltakelse i små og større grupper
- Støtter barna i å lytte til andre, samarbeide og møte ulike synspunkter med respekt
- Samtaler med barna om regler, rettferdighet og ansvar for fellesskapet

Mangfold

Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på.

Jongskollen barnehage har et mangfold av språk, kulturer, religioner, livssyn, familieformer og individuelle forutsetninger. Vi ser dette mangfoldet som en ressurs og ønsker at alle barn og familier skal oppleve seg anerkjent og representert i barnehagens fellesskap.

Personalet skal synliggjøre ulike måter å tenke, leve og uttrykke seg på uten å plassere enkeltbarn i rollen som representanter for en bestemt gruppe. Barna skal få utvikle nysgjerrighet, respekt og forståelse for både likheter og forskjeller.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Møter barnas og familienes bakgrunn, språk og erfaringer med interesse og respekt
- Synliggjør ulike språk, familieformer, kulturer, religioner og livssyn gjennom litteratur, lek, musikk, bilder og samtaler
- Markerer utvalgte høytider og tradisjoner på en inkluderende og pedagogisk måte
- Velger materiell og aktiviteter som gir barna varierte perspektiver og felles referanser for lek
- Løfter fram og støtter barnas morsmål samtidig som alle får støtte i utviklingen av norsk
- Forebygger og griper inn ved utestenging, krenkelser og diskriminering

Likestilling og likeverd

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling.

Alle barn skal oppleve at de er like verdifulle og får mulighet til å delta i barnehagens fellesskap ut fra sine egne forutsetninger. Barnehagen skal motvirke diskriminering og begrensende forventninger knyttet til blant annet kjønn, funksjonsevne, språk, etnisitet, kultur, religion, livssyn, familieform og sosial bakgrunn.

Likeverd betyr ikke at alle barn skal behandles likt, men at hvert barn får den støtten og tilretteleggingen det trenger for å kunne delta, utvikle seg og oppleve tilhørighet.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Reflekterer over egne holdninger, forventninger og handlinger
- Tilrettelegger lek, aktiviteter og fellesskap ut fra barnas ulike behov
- Gir alle barn mulighet til å bli sett, hørt og ta ulike roller
- Tilbyr lekemateriell og aktiviteter uten begrensende forventninger knyttet til kjønn
- Møter barna som enkeltindivider og støtter dem i å utvikle tro på egne evner
- Arbeider aktivt for at alle barn skal kunne delta i lek og sosiale fellesskap

Bærekraftig utvikling

Barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal få naturopplevelser og bli kjent med naturens mangfold, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhørighet til naturen.

Barnehagen skal bidra til at barna lærer å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Gjennom erfaringer i naturen og nærmiljøet skal barna utvikle nysgjerrighet, tilhørighet og en begynnende forståelse av hvordan egne handlinger påvirker omgivelsene.

Jongskollen barnehage har nærhet til skogsområder, parker, Kalvøya og Sandvika. Disse områdene gir barna varierte erfaringer med natur, årstider og nærmiljø. For de yngste barna kan en kort tur utenfor barnehagens område gi like verdifulle opplevelser som en lengre tur.

Arbeidet med bærekraft skal være konkret, meningsfullt og tilpasset barnas alder og erfaringer. Barna skal ikke få ansvar for komplekse miljøutfordringer, men erfare glede ved naturen og få tro på at det nytter å ta vare på den.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Gir barna regelmessige og varierte opplevelser i naturen og nærmiljøet
- Gir tid til å stoppe opp, utforske og undre seg sammen
- Undersøker planter, dyr, vær og årstider sammen med barna
- Involverer barna i kildesortering, gjenbruk og omsorg for naturen
- Bruker natur- og gjenbruksmaterialer i lek og skapende arbeid
- Samtaler med barna om mat, forbruk og hvor ressursene våre kommer fra

Livsmestring og helse

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen

skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing.

Måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner.

Personalet skal være oppmerksom på barnas trivsel og reagere dersom et barn ikke har det trygt og godt. Barna skal få støtte til å håndtere motgang, sette egne grenser, respektere andres grenser og delta i gode relasjoner.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Etablerer trygge, stabile og omsorgsfulle relasjoner
- Hjelper barna med å forstå og sette ord på følelser og behov
- Gir barna tilpassede utfordringer og støtter dem i å oppleve mestring
- Støtter barna i å sette egne grenser og respektere andres
- Legger til rette for bevegelse, hvile, matglede og gode helserutiner
- Forebygger og følger opp utestenging, mobbing, krenkelser og utrygge samspill

Vurdering av arbeidet med verdigrunnlaget

Arbeidet med verdigrunnlaget inngår i barnehagens samlede vurderingsarbeid. Gjennom observasjoner, barnas uttrykk, praksisfortellinger og tilbakemeldinger fra foreldrene undersøker personalet om alle barn opplever trygghet, anerkjennelse, medvirkning og tilhørighet.

Personalet reflekterer blant annet over:

- Hvilke barn får mye eller lite plass i lek, samtaler og aktiviteter?
- Får alle barn reelle muligheter til å uttrykke seg og medvirke?
- Hvordan bidrar våre handlinger og organisering til deltakelse og inkludering?
- Hva skal vi videreføre, og hva trenger vi å endre?

Barnehagens formål og innhold

Barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen. I barnehagen skal barna få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Arbeidet med omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling.

Barnehagen skal være en kulturarena hvor barna er medskapere av egen kultur i en atmosfære preget av humor og glede.

Barnehagens fysiske miljø skal være trygt og utfordrende og gi barna allsidige bevegelseserfaringer. Personalet skal utforme det fysiske miljøet slik at alle barn får muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter, og slik at leker og materiell er tilgjengelig for barna.

I Jongskollen barnehage skal omsorg, lek, dannings og læring ses i sammenheng og komme til uttrykk gjennom hele dagen. Barn lærer og utvikler seg i samspill med andre og gjennom erfaringer i lek, rutinesituasjoner, aktiviteter og utforskning. Personalet skal legge til rette for en helhetlig pedagogisk praksis der barnas trygghet, interesser, initiativ og ulike forutsetninger danner grunnlaget for arbeidet.

Barnehagens fysiske miljø skal være trygt, inkluderende og utfordrende. Rom, materiell og aktiviteter skal organiseres slik at alle barn får mulighet til å delta, utforske, leke og oppleve mestring. Barna skal også få være medskapere av barnehagens kultur i et fellesskap preget av glede, humor og respekt.

Omsorg

Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet, trivsel og utvikling. I Jongskollen barnehage skal alle barn oppleve å bli sett, forstått og møtt med varme, anerkjennelse og respekt. Personalet skal være fysisk og følelsesmessig tilgjengelig og gi barna støtte, nærhet og trøst når de trenger det.

Omsorg handler også om å være oppmerksom på barnas uttrykk og behov, hjelpe dem med å forstå egne og andres følelser og støtte dem i å etablere gode relasjoner. Barnas behov er forskjellige, og personalet skal tilpasse omsorgen til det enkelte barnet og situasjonen.

Omsorg kommer til uttrykk gjennom hele barnehagedagen. Måltider, påkledning, stell, hvile, overganger og lek er betydningsfulle omsorgssituasjoner og pedagogiske møteplasser. Personalet skal gi barna tid, støtte og mulighet til gradvis å utvikle selvstendighet og oppleve mestring.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Aablerer trygge og stabile relasjoner til hvert enkelt barn

- Er tilgjengelige og lydhøre for barnas verbale og nonverbale uttrykk
- Møter barnas følelser og behov med anerkjennelse og respekt
- Gir nærhet, trøst og støtte når barna trenger det
- Skaper forutsigbare rutiner og trygge overganger
- Støtter barna i å vise omsorg for seg selv og andre
- Reflekterer over hvordan egne handlinger og væremåter påvirker barna

Lek

Leken skal ha en sentral plass i Jongskollen barnehage, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Gjennom lek opplever barna glede, humor, spenning, kreativitet og fellesskap. Leken er barnas egen uttrykksform og en viktig arena for utvikling av relasjoner, språk, sosial kompetanse og forståelse av seg selv og andre.

Personalet skal organisere tid, rom og materiell slik at barna får mulighet til å utvikle og fordype leken. Lekemiljøet skal være tilgjengelig, variert og inkluderende og tilpasses barnegruppens interesser og behov. Barna skal møte voksne som observerer, støtter, deltar i og beriker leken uten å overta den.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Gir leken god tid og beskytter den mot unødvendige avbrudd
- Organiserer inkluderende lekemiljøer med tilgjengelig og variert materiell
- Følger barnas interesser og tilfører nye impulser når leken trenger støtte
- Observerer barnas roller, initiativ og samspill
- Hjelper barn med å komme inn i og bli værende i lek
- Deltar i leken på barnas premisser
- Reflekterer over hvordan egen rolle og organisering påvirker barnas lek

Danning

Danning skjer gjennom hele barnehagedagen når barna møter ulike mennesker, erfaringer, verdier og perspektiver. Barnehagen skal støtte barna i å utvikle et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner, samtidig som de får forståelse for at de er en del av et større fellesskap.

Personalet skal møte barnas tanker og handlinger med interesse og respekt og invitere dem til undring, dialog og refleksjon. Barna skal få uttrykke egne synspunkter, stille spørsmål, møte motstand og erfare at ulike meninger kan eksistere side om side.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Støtter barnas identitetsutvikling og positive selvforståelse
- Anerkjenner barnas tanker, følelser, spørsmål og perspektiver
- Inviterer til undring, utforskende samtaler og refleksjon
- Utfordrer barnas tenkning på en respektfull og tilpasset måte
- Støtter barna i å ta selvstendige valg og forstå konsekvenser
- Synliggjør verdier og normer som er viktige for fellesskapet
- Gir barna erfaring med ansvar, medvirkning og demokratisk deltakelse

Læring

Læring foregår gjennom hele barnehagedagen og er nært sammenvevd med omsorg, lek og danning. Barna lærer gjennom erfaringer, samspill, utforskning, kroppslig aktivitet og bruk av sansene. Personalet skal legge til rette for et inkluderende læringsmiljø som støtter barnas nysgjerrighet, kreativitet, lærelyst og tro på egne evner.

Det pedagogiske arbeidet skal ta utgangspunkt i barnas interesser, erfaringer og ulike forutsetninger. Personalet skal følge barnas initiativ, stille åpne spørsmål og gi dem tid til å undersøke, prøve, feile og finne egne løsninger. Barna skal møte utfordringer som gir mulighet for mestring og videre utvikling, uten at barnehagens praksis blir skolepreget.

Læring skjer både i planlagte aktiviteter og i spontane situasjoner. Måltider, påkledning, lek, samtaler, turer og overganger gir muligheter for språkutvikling, samarbeid, selvstendighet, problemløsning og refleksjon.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Tar utgangspunkt i barnas interesser, erfaringer og spørsmål
- Legger til rette for utforskning, kreativitet og problemløsning
- Bruker åpne spørsmål og undrer seg sammen med barna
- Gir barna tid til å prøve, feile og finne egne løsninger

- Tilpasser utfordringer og støtte til det enkelte barnet og barnegruppen
- Skaper sammenheng og progresjon i barnas erfaringer
- Bruker hverdagssituasjoner som meningsfulle arenaer for læring
- Reflekterer over hvordan egen praksis fremmer eller begrenser barnas deltakelse og lærelyst

Barnas medvirkning

Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet. Barna skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av barnehagens virksomhet. Alle barn skal få erfare å få innflytelse på det som skjer i barnehagen.

Barna har rett til å uttrykke seg og få innflytelse på sin egen hverdag. I Jongskollen barnehage skal alle barn få erfare at deres interesser, initiativ, behov og synspunkter blir lyttet til og tillagt betydning. Medvirkningen skal tilpasses barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og kommunikasjonsformer.

Personalet skal være oppmerksom på både verbale og nonverbale uttrykk. For de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom talespråk, kan kroppsspråk, mimikk, lyder, handlinger, initiativ og reaksjoner gi viktig informasjon om hva de opplever og ønsker.

Barnas medvirkning innebærer ikke at barna alltid skal bestemme. Personalet har ansvar for å ivareta barnets beste og vurdere barnets ønsker i sammenheng med trygghet, omsorg, fellesskapets behov og barnehagens rammer. Barna skal likevel få forståelige forklaringer når ønsker ikke kan gjennomføres.

Barnas interesser, initiativ og uttrykk skal brukes i planleggingen og vurderingen av det pedagogiske arbeidet. Personalet skal kunne endre planer, aktiviteter, gruppesammensetning og lekemiljø når observasjoner og samtaler viser at barna har andre behov eller interesser enn det som opprinnelig var planlagt.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Lytter til og følger opp barnas verbale og nonverbale uttrykk
- Gir barna tid og støtte til å uttrykke egne meninger og behov
- Gir valgmuligheter som er forståelige og reelle

- Involverer barna i valg av blant annet aktiviteter, bøker, lekemateriell, prosjekter og turmål
- Observerer hva barna søker mot, gjentar, undersøker eller trekker seg bort fra
- Bruker barnas interesser og erfaringer i halvårs- og månedsplanleggingen
- Legger til rette for at barna kan delta i vurderingen av aktiviteter og prosjekter
- Justerer praksisen når barnas uttrykk viser behov for endringer
- Dokumenterer hvordan barnas medvirkning har påvirket det pedagogiske arbeidet

Kommunikasjon og språk

Kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Gjennom dialog og samspill skal barna få støtte til å uttrykke behov, tanker og følelser, forstå andre, medvirke og skape mening i egne erfaringer.

Personalet skal anerkjenne og respondere på barnas ulike kommunikasjonsuttrykk. Dette omfatter blant annet talespråk, kroppsspråk, mimikk, lyder, tegn og alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Alle barn skal oppleve at deres uttrykk blir forstått og har betydning for fellesskapet.

Barnehagens språkmiljø skal være inkluderende, variert og tilpasset barnas ulike forutsetninger. Personalet skal være gode språklige rollemodeller, sette ord på handlinger, opplevelser og følelser og invitere barna inn i samtaler. De skal gi barna tid til å uttrykke seg og støtte dem i å lytte, vente på tur og videreføre samtaler og lek.

Språklig mangfold skal være en ressurs for hele barnegruppen. Personalet skal anerkjenne barnas morsmål og samarbeide med foreldrene om barnas språkutvikling, samtidig som barna får aktiv støtte til å utvikle norsk språk.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Er lydhøre og responderer på barnas verbale og nonverbale uttrykk
- Bruker et rikt og variert språk i lek, rutinesituasjoner og aktiviteter
- Setter ord på følelser, handlinger, opplevelser og sammenhenger
- Stiller åpne spørsmål og gir barna god tid til å svare
- Bruker bøker, fortellinger, sang, rim, bilder, konkrete og lek i språkarbeidet

- Bruker tegn og ASK når det støtter barnas forståelse og mulighet til å uttrykke seg
- Legger til rette for samtaler og samspill i små grupper
- Følger med på barnas kommunikasjon og språk og setter inn støtte når det er behov
- Samarbeider med foreldrene og aktuelle faginstanser ved behov

Barnehagens språkarbeid bygger på *Standard for språkarbeid i Bærumsbarnehagen* og ses i sammenheng med barnehagens satsingsområde «Språk og leseglede».

Vennskap og fellesskap

Alle barn skal få erfare at de er betydningsfulle og har en plass i barnehagens fellesskap. Vennskap, tilhørighet og positive relasjoner har stor betydning for barnas trivsel, utvikling og opplevelse av egenverd.

Personalet skal aktivt legge til rette for at barna kan etablere, utvikle og bevare vennskap. De skal følge med på barnas samspill og støtte barn som strever med å komme inn i eller bli værende i lek og fellesskap. Samtidig skal barnas egne grenser og relasjoner møtes med respekt.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Støtter barnas initiativ til kontakt, lek og samarbeid
- Organiserer smågrupper og aktiviteter som fremmer trygghet og fellesskap
- Hjelper barna med å forstå egne og andres følelser og perspektiver
- Støtter barna i å sette egne grenser og respektere andres
- Veileder barna i konflikter uten å overta deres mulighet til å finne løsninger
- Er oppmerksomme på utestenging og uheldige samspillsmønstre
- Arbeider aktivt for at alle barn skal oppleve tilhørighet og deltakelse

Vurdering av barnehagens formål og innhold

Arbeidet med omsorg, lek, danning, læring, medvirkning, kommunikasjon og språk samt vennskap og fellesskap inngår i barnehagens samlede vurderingsarbeid. Observasjoner, barnas uttrykk, samtaler, praksisfortellinger og pedagogisk dokumentasjon brukes som grunnlag for personalets refleksjon.

Personalet undersøker blant annet:

- Opplever alle barn trygghet, tilhørighet og anerkjennelse?

- Får alle barn tid, rom og støtte til å delta i og utvikle lek?
- Hvordan støtter praksisen barnas nysgjerrighet, mestring og lærelyst?
- Hvilke barn blir hørt, og hvilke uttrykksformer får oppmerksomhet?
- Hvordan påvirker organiseringen, lekemiljøet og personalets handlinger barnas muligheter til å delta?
- Hva skal vi videreføre, og hva trenger vi å endre?

Overganger

Overganger kan være både spennende og krevende for barn og foreldre. Jongskollen barnehage skal legge til rette for at barna opplever trygghet, kontinuitet og sammenheng når de begynner i barnehagen, bytter avdeling eller barnehage, eller går fra barnehagen til skolen og SFO.

Barn og familier har ulike behov og forutsetninger. Personalet skal derfor samarbeide tett med foreldrene og tilpasse overgangene til det enkelte barnet så langt det er mulig. Barnets beste skal være utgangspunktet for planleggingen og gjennomføringen.

Når barnet begynner i barnehagen

Barnehagen skal i samarbeid med foreldrene legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og til andre barn. Når barnet begynner i barnehagen, skal personalet sørge for tett oppfølging den første tiden slik at barnet kan oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære.

Jongskollen barnehage følger Bærum kommunes modell *Den gode overgangen*. Modellen skal bidra til at alle barn får en trygg og god overgang fra hjemmet til barnehagen og ses i sammenheng med *Tett på – kvalitet i Bærumsbarnehagen*. Nærhet, sensitivitet, gode relasjoner og samarbeid med foreldrene står sentralt i arbeidet.

Før oppstart

Før barnet begynner, inviteres foreldrene til et informasjonsmøte om foreldreaktiv tilvenning og den første tiden i barnehagen. Det legges til rette for minimum tre besøk, slik at barnet og foreldrene kan bli kjent med barnehagens lokaler, personale, barn og rutiner.

Besøkene tilpasses familiens og barnehagens forutsetninger og kan gjennomføres både ute og inne. Gjentakelse av kjente sanger, leker og aktiviteter kan bidra til gjenkjennelse og trygghet når barnet begynner.

Før eller i begynnelsen av oppstarten gjennomføres en oppstartssamtale. Foreldrenes kunnskap om barnets rutiner, interesser, kommunikasjonsformer, erfaringer og behov brukes til å planlegge en best mulig oppstart. Ved behov skal informasjon og samtaler tilrettelegges ved bruk av tolk.

Barnet kan ha med overgangsobjekter som smokk, kosedyr, bok, sang eller bilde av familien. Dette kan skape sammenheng mellom hjemmet og barnehagen og gi barnet støtte i overgangen.

Foreldreaktiv tilvenning

Overgangen fra hjemmet til barnehagen gjennomføres med minimum fem dager foreldreaktiv tilvenning. En av foreldrene er til stede sammen med barnet og deltar aktivt i barnehagens rutiner og aktiviteter.

De første dagene har foreldrene hovedansvaret for blant annet lek, måltider, stell, hvile og trøst. Personalet bruker denne tiden til å observere hvordan foreldrene møter barnet, bli kjent med barnets signaler og gradvis etablere en trygg relasjon.

Etter hvert overtar trygghetspersonen flere av oppgavene når barnet viser at det er klart for dette. Foreldrene trekker seg gradvis tilbake, men er tilgjengelige for barnet. Barnets signaler og relasjon til trygghetspersonen er avgjørende for når foreldrene kan forlate barnehagen.

Tilvenningen skal ikke avsluttes utelukkende fordi et bestemt antall dager har gått. Noen barn trenger lengre tid, og gjennomføringen skal tilpasses barnets reaksjoner og behov i dialog med foreldrene.

Trygghetsperson

Barnet og familien får én eller to trygghetspersoner som følger dem tett gjennom oppstarten. Trygghetspersonen skal være sensitiv og tilgjengelig, tolke barnets signaler, støtte barnets utforskning og gi trøst og nærhet når barnet trenger det.

Selv om barnet har én eller to trygghetspersoner, skal alle ansatte gradvis bli kjent med og bygge relasjon til barnet. Dersom barnet viser tydelig trygghet sammen med en annen ansatt, skal personalet være åpne for å justere ansvarsfordelingen. Barnets signaler og medvirkning skal tillegges betydning.

Den første tiden uten foreldrene

Den første perioden uten foreldrene kan være krevende. Personalet skal være tett på barnet og møte ulike følelser og reaksjoner med ro, forståelse og omsorg. Det skal være tett dialog med foreldrene om barnets trivsel, søvn, mat, lek, relasjoner og reaksjoner ved levering og henting.

Korte dager anbefales de første to ukene etter tilvenningen, så lang familiens situasjon gjør dette mulig. Dette kan gi barnet mer overskudd til å etablere relasjoner, delta i lek og bli kjent med barnehagens hverdag.

Fire til seks uker etter oppstart inviteres foreldrene til en oppfølgingssamtale om hvordan barnet og familien har opplevd overgangen, og om det er behov for videre tilrettelegging.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Gir foreldrene tydelig og tilpasset informasjon før oppstart
- Legger til rette for minimum tre besøk
- Gjennomfører oppstartssamtale før eller i begynnelsen av oppstarten
- Planlegger minimum fem dager foreldreaktiv tilvenning
- Utpeker én eller to trygghetspersoner
- Følger barnets tempo, signaler og reaksjoner
- Samarbeider med foreldrene om den gradvise ansvarsoverføringen
- Legger til rette for bruk av overgangsobjekter
- Gir tett oppfølging den første perioden uten foreldre
- Gjennomfører en oppfølgingssamtale fire til seks uker etter oppstart

Oppstarten vurderes fortløpende i samarbeid med foreldrene. Barnets trygghet, kontakt med personalet, deltakelse, utforskning og reaksjoner ved levering og henting brukes som grunnlag for videre tilrettelegging.

Overgang innad i barnehagen og mellom barnehager

Personalet skal sørge for at barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med barna og personalet når de bytter barnegruppe.

Ved bytte av avdeling skal barnet og foreldrene få tid til å bli kjent med det nye personalet, barnegruppen, rutinene og miljøet. Barna besøker den nye avdelingen før overgangen, og

pedagogiske ledere gjennomfører en overføringssamtale. Overgangen tilpasses barnets trygghet og behov og planlegges i samarbeid med foreldrene.

Når et barn skal bytte barnehage, samarbeider barnehagen med foreldrene og den nye barnehagen for å skape trygghet og kontinuitet. Relevant informasjon om blant annet barnets interesser, relasjoner, kommunikasjonsformer og behov for tilrettelegging overføres etter samtykke fra foreldrene. Barnet skal få informasjon og mulighet til å uttrykke sine tanker om overgangen ut fra alder og forutsetninger.

Fra barnehage til skole

Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning.

Jongskollen barnehage følger Bærum kommunes rutiner for overgangen mellom barnehage, skole og SFO. Målet er å skape trygghet, kontinuitet og sammenheng og bidra til at barna møter skolestarten med nysgjerrighet, forventning og tro på egne evner.

Det siste året i barnehagen skal fortsatt være et barnehageår der lek, vennskap, medvirkning, utforskning og skaperglede har en sentral plass. Gjennom lek og meningsfulle aktiviteter får barna erfaringer som støtter språk, selvstendighet, samarbeid, konsentrasjon, problemløsning og deltakelse i fellesskapet.

De eldste barna deltar i Dinogruppen. Innholdet tilpasses barnegruppens interesser, behov og forutsetninger og kan blant annet omfatte:

- Språkaktiviteter, høytlesing og utforskning av bøker og fortellinger
- Lek med bokstaver, tall, former og mengder
- Samarbeidsoppgaver, bevegelseslek og skapende aktiviteter
- Samtaler om vennskap, følelser, forventninger og skolestart
- Erfaring med å ta imot felles beskjeder, vente på tur og uttrykke egne synspunkter
- Støtte til selvstendighet i hverdagssituasjoner
- Felles turer, kor, Lucia-markering og andre aktiviteter som styrker tilhørigheten
- Brannvernoplæring med Brannbamsen Bjørnis

Aktivitetene skal være lekende, inkluderende og meningsfulle. Barna skal møte utfordringer som er tilpasset deres ulike forutsetninger og gir mulighet til mestring.

Samarbeid med skolen og foreldrene

Jong skole er barnehagens nærmeste og naturlige samarbeidspartner. Barna får besøke skolen, bli kjent med uteområdet og delta på miniskoledag. Barnehagen samarbeider også med de øvrige skolene barna skal begynne på, i tråd med Bærum kommunes overgangsrutiner.

Foreldrene skal få informasjon om overgangsarbeidet og mulighet til å dele sine spørsmål, forventninger og kunnskap om barnet. Barnas tanker og opplevelser knyttet til skolestarten skal lyttes til og tas med i planleggingen.

Nødvendig informasjon om barnet overføres til skolen i samarbeid med og etter samtykke fra foreldrene. Barnet skal, ut fra alder og forutsetninger, få informasjon og mulighet til å medvirke.

I praksis innebærer dette at personalet:

- Gir barna lekbaserte og varierte erfaringer gjennom Dinogruppen
- Samtaler med barna om deres tanker og forventninger til skolen
- Samarbeider med foreldrene og skolene barna skal begynne på
- Legger til rette for skolebesøk og miniskoledag
- Gjør barna kjent med kommunens grenseobjekter
- Støtter barnas vennskap, selvstendighet, språk og tro på egne evner
- Overfører nødvendig informasjon etter samtykke fra foreldrene

Overgangsarbeidet vurderes gjennom samtaler med barna og foreldrene og gjennom personalets refleksjon over barnas trygghet, deltakelse, forventninger og behov for støtte.

Planlegging, vurdering og dokumentasjon

Planlegging gir grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk i det pedagogiske arbeidet. Planleggingen skal bidra til kontinuitet og progresjon for enkeltbarn og barnegruppen. Planleggingen er utgangspunkt for refleksjon og utvikling av barnehagens pedagogiske praksis. Planleggingen er med utgangspunkt i kunnskap om barns trivsel og utvikling, og den baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre. Barnehagen skal jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Det betyr at det pedagogiske arbeidet skal beskrives, analyseres og fortolkes ut fra barnehagens planer, barnehageloven og rammeplanen. Dokumentasjon av personalets arbeid

synliggjør hvordan personalet arbeider for å oppfylle kravene i barnehageloven og rammeplanen.

Barnehageloven og *Rammeplan for barnehagen* er sentrale styringsdokumenter for barnehagens pedagogiske arbeid. Rammeplanen gir føringer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver. Med utgangspunkt i disse føringene, kommunale planer og lokale behov utarbeider Jongskollen barnehage sin årsplan.

Årsplanen er personalets felles arbeidsredskap og beskriver hvordan barnehagen skal omsette føringene i praksis. Den skal skape sammenheng mellom barnehagens overordnede mål og arbeidet som konkretiseres i halvårsplaner, månedsplaner og den daglige pedagogiske praksisen.

Sammenheng mellom barnehagens planer

Årsplanen beskriver barnehagens overordnede mål, prioriteringer og faglige valg. Den skal fungere som et felles arbeidsredskap for personalet og som utgangspunkt for avdelingenes videre planlegging.

Avdelingene utarbeider halvårsplaner med utgangspunkt i:

- Målene og føringene i årsplanen
- Barnehagens satsingsområde og progresjonsplan
- Barnegruppens sammensetning, interesser og behov
- Barnas uttrykk og innspill
- Foreldrenes erfaringer og tilbakemeldinger
- Vurderinger av tidligere pedagogisk arbeid

Halvårsplanene konkretiseres videre gjennom månedsplaner og det daglige pedagogiske arbeidet. Månedsplanene publiseres i BærumBarn og gir foreldrene informasjon om avdelingenes mål, innhold og aktiviteter.

Sammenhengen i planarbeidet kan beskrives slik:

Rammeplan og kommunale føringer → årsplan → halvårsplan → månedsplan og pedagogisk praksis → dokumentasjon og vurdering → justert praksis

Planlegging og vurdering foregår blant annet på avdelingsmøter, ledermøter, personalmøter og planleggingsdager. Planene skal være fleksible og kunne justeres når barnas interesser, uttrykk eller behov viser at det er nødvendig.

Vurdering

Det pedagogiske arbeidet vurderes jevnlig med utgangspunkt i barnehagens mål og planer, barnas beste og kravene i barnehageloven og rammeplanen. Vurderingen skal bidra til at

personalet viderefører det som fungerer godt, justerer praksisen ved behov og utvikler kvaliteten i tilbudet.

Barnehagens vurderingsarbeid er nærmere beskrevet i kapitlet *Vurdering av barnehagens pedagogiske praksis*.

Dokumentasjon

Dokumentasjon kan bestå av observasjoner, praksisfortellinger, bilder, tekst, møtereferater og barnas uttrykk og arbeider. Dokumentasjonen blir et pedagogisk verktøy når personalet bruker den som grunnlag for refleksjon, vurdering og videre planlegging.

I arbeidet undersøker personalet blant annet:

- Hva uttrykte og erfarte barna?
- Hvem fikk mulighet til å delta?
- Hva forteller dokumentasjonen om miljøet og personalets praksis?
- Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?

Dokumentasjonen skal brukes på en etisk og ansvarlig måte. Personalet skal ivareta barnas integritet og følge gjeldende regler for personvern, taushetsplikt og samtykke.

Barnehagens arbeidsmåter

Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og danning og gi barn mulighet for medvirkning. Personalet skal ta i bruk varierte arbeidsmåter, og de skal tilpasses til enkeltbarn, barngruppen og lokalmiljøet. Valg av arbeidsmåter gir muligheter for å gjøre barnehagens innhold spennende og variert.

Arbeidsmåtene i barnehagen kommer til uttrykk gjennom det daglige samspillet, lekemiljøet, aktivitetene og måten personalet organiserer hverdagen på. Personalet skal ta utgangspunkt i barnas interesser, erfaringer, initiativ og ulike forutsetninger. Det skal være rom for både planlagte aktiviteter, spontane situasjoner og endringer underveis.

Personalet bruker blant annet:

- Lek og lekende tilnærminger
- Prosjekt- og temaarbeid
- Høytlesing, fortellinger, samtaler, sang og musikk
- Skapende aktiviteter som forming, drama og bevegelse
- Turer og utforskning i naturen og nærmiljøet
- Måltider, påkledning og andre hverdagssituasjoner som pedagogiske møteplasser
- Arbeid i smågrupper og samarbeid på tvers av avdelingene
- Observasjon, pedagogisk dokumentasjon og felles refleksjon

Barna organiseres i mindre eller større grupper ut fra trygghet, vennskap, interesser, behov og pedagogiske mål. Gruppene kan settes sammen innenfor den enkelte avdelingen eller på tvers av avdelingene. Organiseringen skal gi alle barn mulighet til å delta, etablere relasjoner, fordype seg og oppleve mestring.

Tema- og prosjektarbeid kan ta utgangspunkt i barnas interesser og spørsmål, barnehagens satsingsområde, fagområdene, årstidene eller hendelser i nærmiljøet. Personalet skal følge barnas initiativ og være åpne for at arbeidet kan utvikle seg i andre retninger enn det som opprinnelig var planlagt.

Arbeidsmåtene vurderes gjennom observasjon av barnas engasjement, deltakelse, lek og initiativ og gjennom personalets refleksjon over egen rolle og organisering. Personalet undersøker om arbeidsmåtene:

- Gir alle barn reelle muligheter til å delta
- Ivaretar barnas lek, interesser og medvirkning
- Gir variasjon, sammenheng og progresjon
- Er tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen
- Bidrar til å nå målene i årsplanen og halvårsplanene

Barnehagens fagområder/progresjonsplan

Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder, og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse. Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. Barna skal utvikle kunnskaper og ferdigheter innenfor alle fagområder gjennom undring, utforsking og skapende aktiviteter.

Rammeplan har 7 fagområder som setter rammer for barnehagens pedagogiske innhold. Disse vil synliggjøres i pedagogiske planer på hver fløy og hver barnegruppe. Lek og aktiviteter i de ulike fagområdene vil tilrettelegges etter barnas alder, modning og forutsetninger. Barnehagen har derfor laget en plan over progresjon i fagområdene ut fra barnas alder.

Hvert fagområde dekker et vidt læringsfelt, og fagområdene vil sjelden opptre isolert. Flere fagområder vil ofte være representert samtidig i et temaopplegg og i forbindelse med hverdagsaktiviteter og turer i nærmiljø.

Kommunikasjon, språk og tekst

Gjennom arbeid med dette fagområdet skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen

skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst. Den skal også stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

I barnehagen skal barna få mulighet til å erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur. Personalet skal invitere til utforskning av både muntlige språk og skriftspråk (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Fagområdet ses i nær sammenheng med barnehagens satsingsområde *språk og leseglede*. Barna skal møte et variert utvalg av bøker og fortellinger, inkludert bøker uten tekst som inviterer til undring, samtale og egne fortellinger.

Progresjon på småbarnsavdeling	Progresjon på storbarnsavdelinger	Evalueringsprogresjonsarbeid
Barna skal få muligheten til å: Bruker kroppsspråk, lyder og mimikk. Begynner med enkle ord og etterligning Vise interesse for bøker, rim og sanger Delta i enkle samtaler med støtte fra voksne Oppleve språk gjennom sang, regler og pekebøker	Barna skal få muligheten til å: Utvider ordforrådet Delta mer aktivt i samtaler Forteller enkle historier og opplevelser Forstå beskjeder og sammenhenger bedre Vise økt interesse for bøker, fortellinger og rollelek De eldste barna: Kan uttrykke tanker, meninger og følelser tydelig Forteller sammenhengende historier Leker med språk (rim, humor og begreper) Vise interesse for skriftspråk, bokstaver, eget navn og symboler Delta i refleksjon og samtaler	Gir vi barna førstehåndserfaringer som styrker begrepsinnlæring? Setter vi ord på barns følelser og opplevelser? Inviterer vi til boklesing? Forteller vi eventyr ved bruk av konkrete? Bruker vi visuelt språkstøttende materiell? Er vi bevisste på å engasjere barn i spontane samtaler? Stiller vi åpne spørsmål? Tilbyr vi barna lek med bokstaver, tall, rim og regler? Tilbyr vi barna spill hvor barna må både lytte og fortelle? Gjør vi barna kjent med eventyr/fortelling fra andre kulturer? Hvordan støtter språkmiljøet barnas deltakelse, leseglede og nysgjerrighet? Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?
Personalet skal: Sette ord på barnets handlinger og følelser Bruke gjentakelser og tydelig språk Skape trygge samspillsituasjoner	Personalets rolle: Stille åpne spørsmål Oppmuntre til samtale og fortelling Introdusere nye begreper og ord Personalets rolle overfor de eldste: Utfordre språket gjennom samtaler og undring Introdusere skriftspråk på en lekende måte	

	Støtte barns fortellinger og refleksjon	
--	---	--

Kropp, bevegelse og helse

Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling. Barna skal oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser.

Gjennom arbeid med dette fagområdet skal barna få mulighet til å sanse, oppleve, leke, lære og skape med kroppen som utgangspunkt. Gjennom medvirkning i mat- og måltidsaktiviteter skal barna motiveres til å spise sunn mat og få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få mulighet til å: Utforske kroppen gjennom: krabbing, gåing og klatring Utvikle balanse og koordinasjon Delta i enkle bevegelser: rulle, hoppe, danse Erfaring med: rytme og kroppslige uttrykk Begynnende forståelse for rutiner: hvile, mat og hygiene	Barna skal få mulighet til å: Utvikle balanse, styrke og koordinasjon Mestring av mer sammensatte bevegelser: hoppe, løpe, kaste og sykle Delta i lek med regler og samarbeid Økt selvstendighet i: Påkledning og personlig hygiene Forstå mer om: kropp, helse og vaner De eldste barna får erfaring med mer sammensatte bevegelser, utholdenhet, koordinasjon og regelleker. De får øve på selvstendighet i påkledning og på å vurdere egne kroppslige grenser.	Legger vi opp for variert dagsrytme hvor barna får både aktiviteter og hvile? Tilbyr vi sunne og varierte måltider? Gjør vi barna oppmerksom på sammenheng mellom vær og klær barna har på seg? Har vi faste turdager i variert terreng? Formidler vi kunnskap om matens opprinnelse? Gir vi barna tillit til å vurdere selv egne kroppslige muligheter? Er barna med på å dekke til og rydde etter måltider? Oppmuntrer vi barna til å kle på seg selv?

Personalets rolle: Legge til rette for trygge bevegelsesmuligheter Støtte og oppmuntre til utforsking Skape gode rutiner for helse	Personalets rolle: Tilby varierte aktiviteter Gi utfordringer tilpasset nivå Oppmuntre til mestring og deltakelse Gi de eldste barna varierte og tilpassede motoriske utfordringer og støtte refleksjon om kropp, helse og egne grenser.	

Kunst, kultur og kreativitet

Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former. Arbeidet med dette fagområdet skal gi barna anledning til utforsking, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Barnehagen skal legge til rette for samhörighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Fagområdet omhandler uttrykksformer som bildekunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen skal la barna møte ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk som gjenspeiler et mangfoldig samfunn og ulike tidsepoker. I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barnas nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering. Barnehagen skal legge til rette for og videreutvikle barnas kreative prosesser og uttrykk (KD, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få muligheten til å: Utforske materialer: maling, leire og papir Oppleve musikk, rytme og bevegelse Delta i enkle kreative aktiviteter Imiterer lyder, bevegelser og uttrykk Vise glede gjennom kropp og lek	Barna skal få muligheten til å: Tar i bruk ulike teknikker: tegning, maling, klipping og bygging Bruker fantasi i: rollelek og drama Delta aktivt i: sang, musikk og bevegelse Begynner å formidle egne ideer og opplevelser	Stimulerer vi barns nysgjerrighet for kunst, kultur og kreativitet? Har vi formingsmateriell lett tilgjengelig/synlig for barna? Tilbyr vi dans- og musikklek? Følger vi barns initiativ og interesse for spontane formingsaktiviteter?

Personalets rolle: Gi tilgang til varierte materialer Legge til rette for sanseopplevelser Oppmuntre til utforsking uten krav til resultat	Personalets rolle: Inspirere og veilede Introdusere nye materialer og uttrykksformer Skape rom for kreativ utfoldelse De eldste barna: Uttrykker tanker, følelser og erfaringer gjennom: kunst og kreative aktiviteter Kombinerer ulike materialer og teknikker Delta i: drama, rollespill og skapende prosesser Får kjennskap til: Kulturtradisjoner, kunst og estetiske uttrykk Reflekterer over egne og andres uttrykk Personalet skal: Gi utfordringer og fordypning Støtte barnas egne ideer og prosesser Introdusere kultur og kunst på barnets nivå	Hører vi på musikk fra andre kulturer? Dramatiserer, og leser vi eventyr for barna? Tilrettelegger vi for allsidig rollelek?
--	--	--

Natur, miljø og teknologi

Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og barnas vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.

Barnehagen skal legge til rette for at barna får et mangfold av naturopplevelser og få oppleve naturen som arena for lek og læring. Barnehagen skal legge til rette for at barna forblir nysgjerrige på naturvitenskapelige fenomener, oppleve tilhørighet til naturen og gjøre erfaringer med bruk av teknologi (KD, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få mulighet til å: Oppleve naturen med sansene: kjenner på vann, jord, snø og planter Utforske enkle sammenhenger: hva flyter/synker lys og skygge Vise nysgjerrighet for dyr og natur Begynnende erfaring med enkle redskaper (f.eks. bøtte, spade)	Barna skal få mulighet til å: Utforske: planter, dyr, vær og årstider Delta i enkle eksperimenter: vann, jord og bygging Bruker enkle teknologiske hjelpemidler: forstørrelsesglass, enkle verktøy Utvikler begynnende forståelse for: årsak–virkning	Gir vi barna varierte naturopplevelser gjennom ulike årstider og værforhold? Bruker vi naturfaglige begreper i samtaler med barna? Følger vi barnas initiativ, spørsmål og nysgjerrighet? Undrer, undersøker og eksperimenterer vi sammen med barna? Bruker vi observasjon, bøker, digitale ressurser og andre kilder når vi søker kunnskap sammen? Får barna erfaring med dyr, planter, vær og naturens kretsløp? Deltar barna i kildesortering, gjenbruk og reparasjon når det er naturlig? Bruker vi natur- og gjenbruksmaterialer i lek og skapende arbeid? Får barna utforske redskaper, konstruksjoner og teknologi på en trygg og meningsfull måte? Støtter vi barna i å utvikle glede ved og omsorg for naturen?

Personalets rolle: Legge til rette for trygge naturopplevelser Undre seg sammen med barna Sette ord på det barna opplever	Personalets rolle: Stille spørsmål og skape undring Gi muligheter for praktisk utforsking Introdusere enkle begreper De eldste barna: Mer systematisk utforsking og forståelse: Får kunnskap om: naturens mangfold, miljø og bærekraft Forstå enkle sammenhenger: kretsløp i naturen, vær og årstider Delta i mer målrettede aktiviteter: Eksperimenter, bygging og konstruksjon Bruker teknologi: enkle digitale verktøy. Personalet skal: Personalet skal utfordre barnas tenking, støtte refleksjon og samtale knytte erfaringer til begreper og kunnskap.	Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?
--	--	---

Antall, rom og form

Fagområdet handler om å oppdage, utforske, skape strukturer og hjelpe barna til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for utforsking og oppdagelse av antall, rom og form. Arbeidet med dette fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning.

Fagområdet omfatter lekende og undersøkende arbeid med sammenligning, sortering, plassering, orientering, visualisering, former, mønster, tall, telling og måling. Det handler også om å stille spørsmål, resonnere, argumentere og søke løsninger (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få mulighet til å: Utforske: størrelser (stor/liten) former og mønstre Sorterer og stabler klosser Oppleve rom gjennom: krabbing, klatring og bevegelser Begynner å forstå enkle begreper: opp/ned, inne/ute	Barna skal få mulighet til å: Utvikling av begreper og sammenhenger: Teller enkle mengder (1–5 eller mer) Kjenner igjen former: sirkel, firkant og trekant Sorterer etter: farge, størrelse og form Forstå romlige begreper: over, under, ved siden av Bruker matematikk i lek: bygge, rollelek, spill	Bruker vi matematisk språk i lek, samtaler og hverdagssituasjoner? Får barna utforske antall, mengder, størrelser, lengder, former og mønstre? Har vi tilgjengelig materiell som utfordrer barnas matematiske tenkning, for eksempel byggeklosser, puslespill, spill og sorteringsmateriell? Får barna bruke kroppen til å utforske rom, retning, avstand og plassering? Deltar barna i sortering, sammenligning, telling og måling i meningsfulle situasjoner? Har vi en klokke som er synlig for barna?
Personalets rolle: Sette ord på det barna gjør («nå legger du en kloss oppå») Tilby enkle materialer som klosser og puslespill Støtte utforsking gjennom lek	Personalets rolle: Stille spørsmål («Hvor mange har vi nå?») Introdusere matematiske begreper Legge til rette for lek med tall og former De eldste barna: Teller videre og forstå mengde bedre Sammenligner: Størrelser, mengder Kjenner igjen og bruker flere former og mønstre Løser enkle problemer: puslespill, konstruksjon og spill Forstå og bruker: romlige begreper mer presist Personalet skal: Utfordre barna med oppgaver og problemløsning Oppmuntre til refleksjon («Hvordan kan vi bygge høyere?») Bruke matematikk i hverdagsaktiviteter	Har vi gode rutiner for sortering av leker? Benevner vi måleenheter som gram, kilo, vekt og størrelser?

Etikk, religion og filosofi

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter vi oppfatter verden og mennesker på. Disse danner også verdier, normer og holdninger. Fagområdet retter særlig oppmerksomhet mot barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag i et samfunn preget av livssynsmangfold.

Barnehagen skal gi barna kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider fra ulike religioner. Den skal gi barna erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi. Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett. Gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål skal barn få anledning til å formulere spørsmål, lytte til andre, reflektere og finne svar. Slik skal barnehagen bidra til å legge grunnlag for barnas kritiske tenkning og dømmekraft (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få mulighet til å: Fokus på grunnleggende erfaringer og relasjoner: Oppleve: trygghet, omsorg og tilhørighet Vise begynnende forståelse for: rett og galt gjennom samspill Delta i enkle ritualer: samlingsstund, sanger og høytider Undrer seg gjennom: kroppsspråk og enkle uttrykk	Barna skal få mulighet til å: Vise økt forståelse for: regler og rettferdighet Stiller spørsmål om: livet, mennesker og omgivelser Blir kjent med: ulike tradisjoner og høytider Utvikler empati og evne til å se andres perspektiv	Gir vi barna kjennskap til ulike religioner, livssyn, tradisjoner og høytider? Tar arbeidet utgangspunkt i mangfoldet som er representert i barnegruppen? Presenterer vi ulike tradisjoner og levesett på en respektfull og inkluderende måte? Møter vi barnas spørsmål og undring med åpenhet, interesse og respekt? Gir vi barna tid og rom til å reflektere og uttrykke egne tanker? Samtaler vi med barna om følelser, vennskap, rettferdighet, regler og ansvar? Støtter vi barna i å lytte til andre og møte forskjellige synspunkter? Vi hjelper barna med å forstå konflikter og finne gode løsninger? Forebygger og følger vi opp utestenging, mobbing og krenkelser? Reflekterer vi over egne verdier, holdninger og handlinger?

Personalets rolle: Være gode rollemodeller Sette ord på følelser og handlinger Skape trygge, forutsigbare rammer	Personalets rolle: Samtale med barna om følelser og handlinger Introdusere ulike kulturer og tradisjoner Oppmuntre til undring og spørsmål De eldste barna: Reflekterer over: rett og galt, vennskap og inkludering Samtaler om: likheter og forskjeller mellom mennesker Får kjennskap til: religioner og livssyn på et grunnleggende nivå Stiller mer komplekse spørsmål: om liv, død og eksistens Vise respekt for mangfold Personalet skal: Legge til rette for samtaler og refleksjon Gi kunnskap på barnets nivå Støtte respekt og toleranse	Er vi trygge, fysisk og følelsesmessig tilgjengelige voksne? Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?
--	---	--

Nærmiljø og samfunn

Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

Barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner, samfunnsinstitusjoner og yrker slik at barna kan oppleve tilhørighet til nærmiljøet. Kulturelt mangfold, ulike levevis og ulike familieformer er en del av fagområdet. Gjennom lek og varierte aktiviteter skal barna få erfaring med å lytte, forhandle og diskutere. Barna skal få begynnende kjennskap til menneskerettighetene.

Fagområdet skal omfatte kjennskap til nasjonale minoriteter (kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, rom og romanifolk/tatere), samisk språk, kultur og tradisjon (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Progresjon på småbarnsavdelinger	Progresjon på storbarnsavdelinger	Vurdering av progresjonsarbeidet
Barna skal få mulighet til å: Blir kjent med: barnehagen som sted og mennesker rundt seg Oppleve tilhørighet i: gruppe og nærmiljø Delta i enkle aktiviteter i nærområdet Utforske nærmiljøet gjennom turer	Barna skal få mulighet til å: Blir kjent med: steder i nærmiljøet (butikk, park og skole) Forstå enkle regler i fellesskap Vise interesse for mennesker og roller i samfunnet Oppleve mangfold: ulike familier og levevis Snakke om hvordan vi er sammen i fellesskapet Utforske nærmiljøet gjennom turer Introdusere enkle samfunnsbegreper De eldste barna: Forstå at de er en del av et større fellesskap Reflekterer over rettferdighet, regler og normer Vise forståelse for kulturelt mangfold Delta mer aktivt i fellesskapet	Får barna bli kjent med barnehagen og nærmiljøet gjennom turer og varierte opplevelser? Besøker vi lekeplasser, bibliotek, parker, skolen og andre aktuelle steder i nærmiljøet? Opplever barna at deres interesser, initiativ og synspunkter påvirker barnehagehverdagen? Får barna erfaring med demokratiske prosesser, samarbeid og medvirkning? Synliggjør vi ulike familieformer, kulturer og levesett på en inkluderende måte? Gir vi barna alderstilpasset kjennskap til samisk språk, kultur og tradisjoner og til nasjonale minoriteter? Samtaler vi med barna om regler, rettferdighet, tilhørighet og ansvar for fellesskapet? Får barna erfaring med trafiksikkerhet og trygg ferdsel i nærmiljøet?
Personalets rolle: Skape trygghet og forutsigbarhet Sette ord på opplevelser («Nå går vi til lekeplassen») Gi enkle erfaringer med nærmiljøet	Personalets rolle: Legge til rette for samtaler om samfunn og tilhørighet Gi erfaringer med demokrati og medvirkning Utvide perspektivet fra nærmiljø til samfunn	Hvordan bidrar arbeidet til at alle barn opplever tilhørighet og betydning i fellesskapet? Hva skal vi videreføre eller gjøre annerledes?

Referanser:

Kunnskapsdepartementet (2017), *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, [Rammeplan for barnehagen | udir.no](https://www.udir.no/rammeplan-for-barnehagen)